

Mazuruk P. (2014), *Aspekt prawny rynku pracy w Republice Białorusi*, „Oeconomia Copernicana”, nr 1, ss. 135-152, DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/OeC.2014.008>

*Piotr Mazuruk**

Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku

Aspekt prawny rynku pracy w Republice Białorusi

Klasyfikacja JEL: *K10, K31, K40*

Słowa kluczowe: *regulacja prawna; formy płacy i stymulowanie pracy; gwarancje prawne; powinności organów do spraw pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony*

Abstrakt: *Celem artykułu jest wyszczególnienie przekształceń systemowych normatywno-prawnej bazy instytucji rynkowych, w tym w sferze stosunków do pracy i zatrudnienia w Republice Białorusi, w poszczególnych etapach transformacji gospodarki kraju po 1991 r., wraz z ustanowieniem głównych form płacy i stymulowania pracy w warunkach budowy państwa z socjalnie zorientowaną ekonomiką. Za metodę badawczą posłużyła analiza normatywnych aktów oraz literatura opisująca daną problematykę.*

© Copyright Instytut Badań Gospodarczych & Polskie Towarzystwo Ekonomiczne Oddział w Toruniu

Tekst wpłynął 12 kwietnia 2013 r., został zaakceptowany do publikacji 10 listopada 2013 r.

* Dane kontaktowe autora: piotr.maz@o2.pl, Katedra Zarządzania i Prawa, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, ul. Choroszczańska 31, 15-732 Białystok

The Legal Aspect of the Labour Market in the Republic of Belarus

JEL Classification: K10, K31, K40

Keywords: *legislative regulation; forms of the pay and stimulating the work; legislative warranties; duties of organs for of the work, the employment and the social protection*

Abstract: *Specifying system transformations of the standard-legal base of market institutions is a purpose of the article, in it in the sphere of attitudes to the work and the employment in the Republic of Belarus, in individual stages of the transformation of the economics of the country after 1991, along with establishing of main forms of the pay and stimulating the work in conditions of construction you with socially informed economics. Analysis of prescriptive acts and literature describing given issues served as research methods.*

Wprowadzenie

Celem artykułu jest wyszczególnienie przekształceń systemowych normatywno-prawnej bazy instytucji rynkowych, w tym w sferze stosunków pracy i zatrudnienia w Republice Białorusi, w poszczególnych etapach transformacji gospodarki kraju po 1991 r. Ustanowienie głównych form płacy i stymulowania pracy w warunkach budowy państwa z socjalnie zorientowaną gospodarką. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, iż niniejszy artykuł stanowi *novum* na forum publikacji w naszym kraju.

Etapy realizacji zadania badawczego: formy płacy i stymulowanie pracy; regulacje systemu kontraktowego najmu; cele formy kontraktowej; stworzenie państwowej służby zatrudnienia ludności pod kierownictwem Ministerstwa Pracy i Socjalnej Ochrony Republiki Białorusi; gwarancje Ustawy Republiki Białorusi „O zatrudnieniu ludności Republiki Białorusi”; określenie terminów zatrudnienie, zatrudniony, bezrobotny; gwarancje państwa względem bezrobotnego; warunki rejestracji; powinności organów ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony względem pracodawców i pracowników; warunki przyznania stypendium obywatelom skierowanym na przygotowanie zawodowe, przekwalifikowanie i podnoszenie kwalifikacji; przyznanie i odmowa zasiłku dla bezrobotnego; przyznanie zapomóg i pomocy materialnej; dodatkowe gwarancje w sferze wsparcia i zatrudnienia obywatelom szczególnie potrzebującym socjalnej ochrony i nie zdolnym na równych warunkach konkurować na rynku pracy; gwarancje państwa na

udostępnienie pierwszego etatu pracowniczego; zasady o zatrudnieniu rodziców, zobowiązanych zwracać koszty poniesione przez państwo na utrzymanie dzieci; obowiązki pracodawców względem zobowiązanej osoby; diagnozowanie rynku pracy i zatrudnienia.

Metodyka badania

Za metodę badawczą posłużyła analiza normatywnych aktów oraz literatura opisująca daną problematykę.

Regulacje prawa rynku pracy w Republice Białorusi

Rynek pracy jest jednym z podstawowych wskaźników stanu gospodarki, dlatego badanie procesów, odbywających się na rynku pracy, ocena prawidłowości tendencji jego rozwoju, pozwalają określać niezbędne dla społeczeństwa socjalno-ekonomiczne i prawne przekształcenia.

Formowanie rynku pracy w Republice Białorusi w okresie transformacji, odbywało się w złożonych warunkach powszechnego spadku produkcji, inflacji oraz obniżenia stopy życiowej ludności. Ten okres transformacji gospodarki, można podzielić na następujące etapy: 1991-1995 r. – głęboki, przewlekły kryzys; 1996-2000 r. – etap wyjścia ekonomiki ze stanu kryzysu i pogłębienie stosunków rynkowych; 2001-2005 r. i lata następne – wejście na innowacyjną drogę stabilnego rozwoju (Szymowa, Aleksandrowicza, Bogdanowicza 2005, s. 844). W tych okresach państwo przeprowadziło przekształcenia systemowe normatywno-prawnej bazy instytucji rynkowych, w tym w sferze stosunków pracy i zatrudnienia. Artykuł 41 Konstytucji Republiki Białorusi głosi: *Obywatelom Republiki Białorusi gwarantuje się prawo do pracy, jak najbardziej godny sposób samorealizacji człowieka, to jest prawo do wyboru zawodu, rodzaju pracy i pracy zgodnie z powołaniem, zdolnościami, wykształceniem, przygotowaniem fachowym i zgodnie ze społecznymi potrzebami, jak również do zdrowych i bezpiecznych warunków pracy.* W danym artykule, zdaniem Wasilewicz (2012), praca jest proklamowana w charakterze najbardziej godnego sposobu samorealizacji człowieka. Podobne sformułowanie, w połączeniu z innymi normami Konstytucji, oznacza także prawo niezajmowania się działalnością pracowniczą: niezatrudnienie nie może być podstawą do pociągnięcia obywatela do jakiegokolwiek odpowiedzialności prawnej (administracyjnej, karnej, innej). Rzeczowo, możemy mówić o swobodzie pracy. Po pierwsze, człowiek może realizować swoje zdolności do pracy nie tylko

na zasadzie najmu (np. drogą zawarcia umowy o pracę), lecz również w charakterze przedsiębiorcy, farmera itp. Po drugie, te zdolności można realizować z wzięciem pod uwagę zapotrzebowania społecznego; ich pominięcie może doprowadzić do tego, że w tym lub innym regionie, a możliwe że, ogólnie rzecz biorąc, w ramach całego państwa, będą osoby niezatrudnione (bezrobotni), gdyż rynek pracy jest nasycony, zabezpieczony tymi lub innymi specjalistami (Wasilewicz 2012).

Dla rozwinięcia podstawowej krajowej ustawy, regulującej stosunki pracy, przyjęto Kodeks Cywilny Republiki Białorusi, Kodeks Pracy Republiki Białorusi, ratyfikowano konwencję Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOT), ustalono główne formy płacy i stymulowania pracy, łącznie z trójpoziomym systemem taryfowym. Ważną rolę w ustanowieniu stosunków regulujących system kontraktowy najmu, zajmuje Dekret Prezydenta Rep. Białorusi z 26 lipca 1999 r., nr 29 „O dodatkowych działaniach, w celu doskonalenia stosunków pracy, wzmocnienia dyscypliny wykonawczej i dyscypliny pracy” (w red. z 13.02.2012 r.). Zgodnie z danym Dekretem, w celach doskonalenia organizacji pracy, zapobieżenia naruszeniu ustawodawstwa w sferze stosunków pracy i zgodnie z cz. 3 art. 101 Konstytucji Republiki Białorusi, pracodawcy pozostawia się prawo zawierania z pracownikami kontraktów na okres co najmniej jednego roku.

Forma kontraktowa pozwala pracodawcom:

- zmniejszyć ryzyko nieprzewidzianego odpływu personelu, tj. kontrakt zawiera się minimum na 1 rok, zaś pracownik nie może zwolnić się na własne żądanie (p. 1 Dekretu nr 29);
- udzielić dodatkowego urlopu motywacyjnego, z zachowaniem płacy do pięciu kalendarzowych dni (podp. 2.5 p. 2 Dekretu nr. 29);
- wypłacać wynagrodzenie raz w miesiącu; średni zarobek za czas urlopu pracowniczego nie później niż jeden dzień przed rozpoczęciem urlopu pracowniczego (p. 4 Dekretu nr. 29); dla wszystkich pozostałych rodzajów umowy o pracę – przewidziana wypłata płacy nie rzadziej niż 2 razy w miesiącu (art. 73 Kodeksu Pracy), a średniego zarobku – nie później niż dwa dni do początku urlopu (art. 176 KP);
- zakończyć stosunek pracy bez objaśnienia przyczyn z pracownikami zgodnie z p. 2 cz. 2 art. 35 KP (upływ terminu umowy o pracę), z wyjątkiem wypadków przewidzianych Dekretem Prezydenta Republiki Białorusi z 12.04.2000 r. nr 180 „O sposobie zastosowania Dekretu Prezydenta Republiki Białorusi z 26 lipca 1999 r. nr 29”.

Z drugiej strony kontraktowa forma najmu zobowiązuje pracodawcę do:

- udzielenia dodatkowego motywacyjnego urlopu, z zachowaniem płacy do pięciu kalendarzowych dni, podniesienia stawki taryfowej – nie wię-

- cej niż o 50%, jeżeli większy wymiar nie jest przewidziany ustawodawstwem (podp. 2.5 p. 2 Dekretu nr 29);
- wypłaty minimalnej rekompensaty w wymiarze trzech średnich miesięcznych pensji za pogorszenie sytuacji prawnej pracownika, w przypadku przedterminowego rozwiązania kontraktu, wynikłego z niewypełnienia lub niewłaściwego wypełnienia jego warunków z winy pracodawcy (p. 2 decyzji Rady Ministrów Republiki Białorusi z 02.08.1999 r. nr 1180 „O zatwierdzeniu wzorcowej formy kontraktu pracodawcy z pracownikiem”).

Charakterystyka zatrudnienia w Republice Białorusi

Prawne, ekonomiczne, społeczne i organizacyjne podstawy regulacji zatrudnienia ludności Republiki Białorusi reguluje Ustawa Republiki Białorusi z 15 czerwca 2006 r. nr 125-Z „O zatrudnieniu ludności Republiki Białorusi” – w red. z 26.10.2012 r. Wskazana ustawa jest ukierunkowana nie tylko na zabezpieczenie prawnych, ekonomicznych i organizacyjnych podstaw państwowej polityki w sferze wsparcia zatrudnienia ludności, lecz również na zabezpieczenie gwarancji państwa w realizacji konstytucyjnych praw obywateli Republiki Białoruś na pracę i socjalną ochronę od bezrobocia. Określa ona stosunki w sferze zatrudnienia w warunkach nowych ekonomicznych realiów - wzrostu ekonomicznego, międzynarodowej integracji rynku pracy. Stąd i nowe, bardziej podejście do wielu spraw, rozwiązanie których zależy nie tyle od wysiłku państwa, ile od samego pracownika. Nawet w warunkach budowy państwa socjalnego, zadanie państwa nie polega na tym, by nakarmić każdego, a na tym, by nauczyć i stworzyć warunki dla samowystarczального rozwoju, samodzielnego zapewnienia godnego poziomu swojego życia. Stąd i nowe reguły „gry” (Podgrusza 2012).

Zgodnie z cz. 2 ust. 5 Ustawy, ustawodawstwo o zatrudnieniu ludności rozciąga się na obywateli Republiki Białorusi, jak również na obcych obywateli i osoby bez obywatelstwa na stałe mieszkające w Republice Białorusi, którym nadano status uchodźcy lub umożliwiono schronienie w Republice Białorusi, jak i obcych obywateli i osoby bez obywatelstwa, czyniące starania o nadanie statusu uchodźcy lub dodatkowej ochrony albo schronienie w Republice Białorusi, jeżeli Konstytucja Republiki Białorusi, akty ustawodawcze lub międzynarodowe umowy z Republiką Białorusi nie stanowią inaczej.

Instrumentem realizacji państwowej polityki w sferze wsparcia zatrudnienia ludności i zabezpieczenia obywatelom odpowiednich gwarancji jest stworzona państwowa służba zatrudnienia ludności. W strukturze tereno-

wych organów wykonawczych i zarządzających stworzono komitety ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony mińskiego miejskiego komitetu wykonawczego, zarządzie (wydziale) ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony miejskiego, rejonowego komitetu wykonawczego. Pracą państwowej służby zatrudnienia ludności kieruje i organizuje Ministerstwo Pracy i Socjalnej Ochrony Republiki Białorusi.

W organach państwowej służby zatrudnienia obywatele mają prawo otrzymać bezpłatną konsultację i informację o wyborze rodzaju pracy, możliwości szkolenia zawodowego, przekwalifikowania i podnoszenia kwalifikacji.

Zgodnie z art. 1 Ustawy zatrudnienie to działalność obywateli Republiki Białorusi, związana z zaspokojeniem osobistych i społecznych potrzeb, nie stojąca w sprzeczności z ustawą i przynosząca im wynagrodzenie za wykonaną pracę (wyświadczoną usługę, wytwór własności intelektualnej).

Ustawa wymienia też obywateli, których uważa się za zatrudnionych. Do nich odnoszą się: pracujący na podstawie umowy o pracę, z wyjątkiem umowy o pracę na realizację odpłatnych prac społecznych; będący członkami (uczestnikami) podmiotów prawnych, z wyjątkiem założycieli (uczestników) spółek akcyjnych; zarejestrowani w trybie przewidzianym prawem jako indywidualni przedsiębiorcy; realizujący działalność usługową w sferze agroturystyki i działalność rzemieślniczą; wykonujący prace u osób prawnych i indywidualnych przedsiębiorców na podstawie umowy cywilno-prawnej, przedmiotem których jest realizacja prac (świadczenie usług, tworzenie obiektów własności intelektualnej); odbywający służbę wojskową, służbę w organach spraw wewnętrznych, Komitecie Śledczym Republiki Białorusi, śledczych organach finansowych Komitetu Kontroli Państwowej Republiki Białorusi, organach i pododdziałach ds. sytuacji nadzwyczajnych; uczących się w dziennej formie w placówkach kształcenia; realizujący opiekę nad dzieckiem w wieku do 3 lat, dzieckiem-inwalidą w wieku do 18 lat, inwalidą I grupy albo inwalidą wojennym, który osiągnął wiek 80 lat, jak również dzieckiem w wieku do 18 lat, zakażonym wirusem nabytego niedoboru odporności lub chorym na AIDS; zajmujący się inną nie zabronioną prawem działalnością, przynoszącą zysk.

Ustawa określa pojęcie „bezrobotny” jako zdolny do pracy obywatel, nie mający pracy i zarobku, którego zarejestrowano w komitecie ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony Mińskiego Miejskiego Komitetu Wykonawczego, zarządzie (wydziale) ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony Rejonowego Komitetu Wykonawczego w celu znalezienia odpowiedniej pracy, szukający pracy i gotowy do niej przystąpić.

Bezrobotnym państwo gwarantuje bezpłatne zawodowe ukierunkowanie, psychologiczne wsparcie, przygotowanie do zawodu, przekwalifiko-

wanie i podnoszenie kwalifikacji z wzięciem pod uwagę potrzeb społecznych i zgodnie z posiadanymi skłonnościami, zdolnościami, nawykami i cechami ich rozwoju psychofizycznego; wypłatę zasiłku dla bezrobotnych, stypendium w okresie nauki zgodnie ze skierowaniem organów ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony, świadczenie materialnej pomocy bezrobotnym i członkom ich rodzin, znajdującym się na ich utrzymaniu; rekompensatę zgodnie z prawem materialnych nakładów w związku ze skierowaniem organów ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony do pracy (nauki) do innej miejscowości; bezpłatne badania medyczne przy zatrudnieniu i skierowaniu na naukę; możliwość udziału w płatnych pracach społecznych; pomocy w rozpoczęciu działalności gospodarczej, działalności świadczenia usług w sferze agroturystyki, działalności rzemieślniczej.

Rejestracja obywateli w charakterze bezrobotnych odbywa się w ich miejscu zamieszkania przez organy ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony przy osobistym stawiennictwie. Jako bezrobotnymi nie mogą być zarejestrowani nie tylko zatrudnieni obywatele, lecz również następujące kategorie obywateli: którzy nie osiągnęli wieku 16 lat; którym zgodnie z ustawodawstwem przyznano emeryturę ze względu na wiek, za wysługę lat lub emeryturę zawodową; odbywający karę z wyroku sądowego w pracach karnych, aresztu, ograniczenia wolności, pozbawienia wolności lub dożywotniego więzienia; odbywających leczenie w leczniczo-pracowniczych zakładach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Białorusi; którzy przedstawili dokumenty, zawierające jawnie nieprawdziwe dane o braku pracy i zarobku, jak również inne niewiarygodne dane do rejestracji ich jako bezrobotnych; którzy uczyli się za środki z centralnego i/lub miejscowego budżetu; którzy zrezygnowali z przydziału do pracy, albo nie do końca odpracowali okres pracy z przydziału w ciągu ustanowionego w ustawie o kształceniu w okresie takiej pracy.

Celem rejestracji obywatela w charakterze bezrobotnego należy przedstawić następujące dokumenty:

- dowód osobisty lub inny dokument, poświadczający tożsamość;
- książeczkę zatrudnienia (jeżeli posiada);
- dyplom lub inny dokument o wykształceniu, kwalifikacjach, ich podniesieniu, przygotowaniu zawodowym i przekwalifikowaniu;
- informację o średnim zarobku (dochodzie) za ostatnie 12 miesięcy pracy;
- deklarację o dochodach;
- książeczkę wojskową i informację o wysokości żołdu w ostatniej wojskowej posadzie – dla zwolnionych ze służby wojskowej;
- świadectwo urodzenia dziecka – dla osób mających dzieci w wieku do 14 lat;

- książeczkę dziecka-inwalidy – dla osób mających dzieci-inwalidów w wieku do 18 lat;
- informację o zwolnieniu – dla osób zwolnionych z miejsc pozbawienia wolności;
- informację o samodzielnym zatrudnieniu albo o odmowie zatrudnienia, zgodnie ze zgłoszeniem lub umową na przygotowanie do zatrudnienia – dla absolwentów szkół;
- decyzję komisji lekarskiej – dla osób mających ograniczenia ze względu na stan zdrowia;
- indywidualny program rehabilitacji inwalidy – dla inwalidów.

Organom ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony dodatkowo należy przedstawić:

- w stosunku do zwolnionych pracowników w przypadkach skierowania ich na przygotowanie do zawodu, przekwalifikowanie i podnoszenie kwalifikacji – zaświadczenie o przekwalifikowaniu zawodowym lub podnoszeniu kwalifikacji za ostatnie pięć lat, poprzedzające zwolnienie;
- w stosunku do osób otrzymujących zapomogi (z wyjątkiem zapomóg rodzinom wychowującym dzieci) – zaświadczenie o wysokości zapomogi;
- w stosunku do osób otrzymujących renty inwalidzkie – zaświadczenie o wysokości renty.

W celu rejestracji obywatela w charakterze bezrobotnego, który w ciągu 12 miesięcy do dnia zgłoszenia się do organów ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony nie zajmował się działalnością przynoszącą mu dochód za wykonaną pracę, nie przedstawia się zaświadczenia o średniej miesięcznej płacy za ostatnie dwanaście miesięcy pracy, ilości odpłatnych tygodni kalendarzowych pracy w ciągu 12 miesięcy, poprzedzających zwolnienie, na warunkach pełnego dnia (tygodnia) roboczego lub na warunkach niepełnego dnia (tygodnia) roboczego w przeliczeniu na 12 tygodni kalendarzowych z pełnym dniem (tygodniem) roboczym. Nie przedstawia się również zaświadczenia ze wskazaniem wymiaru wynagrodzenia na etacie na dzień zwolnienia.

Zwracając się do organów ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony w celu rejestracji w charakterze bezrobotnego, obywatel wypełnia formularz określonego wzoru, na podstawie którego zakładana jest karta rejestracyjna wraz z aktami osobowymi.

Bezrobotni mają prawo na bezpłatne ukierunkowanie zawodowe, przekwalifikowanie i podnoszenie kwalifikacji, po skierowaniu organów ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony w wypadkach przewidzianych w art. 18 Ustawy: niemożliwe jest wybranie określonej pracy z powodu braku u bezrobotnego niezbędnych kwalifikacji (specjalizacji); trzeba zmienić

zawód (specjalność, rodzaj pracy) w związku z brakiem pracy, odpowiadającej posiadanym przez bezrobotnego fachowym nawykom; bezrobotny stracił zdolność albo powstały przeciwwskazania do wykonywania pracy w dawnym zawodzie (specjalności).

Organy ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony mogą całkowicie lub częściowo rekompensować pracodawcom nakłady łożone na zawodowe szkolenie pracowników; podlegającym zwolnieniu w związku z likwidacją zakładu; zaprzestaniem działalności indywidualnego przedsiębiorcy; redukcją liczebności lub etatów pracowniczych; przyjętym do pracy ze zwolnionych przez innych pracodawców; po raz pierwszy szukającym pracy; osobom zobowiązanym.

Obywatelom, skierowanym przez organy ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony na przygotowanie zawodowe, przekwalifikowanie i podniesienie kwalifikacji, wyznacza się i wypłaca stypendia, które nalicza się od pierwszego dnia nauki. Z powodu złych wyników w nauce lub nieregularnej obecności na zajęciach bez poważnych przyczyn, zakłócenia szkolnej dyscypliny i wewnętrznego porządku szkoły, wymiar stypendium może być zmniejszony o 25% na okres jednego miesiąca, jak również obywatel może zostać całkowicie pozbawiony stypendium na taki sam okres.

Decyzje o przyznaniu zasiłku dla bezrobotnych albo o odmowie jego przyznania podejmuje organ ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony w ciągu dziesięciu dni kalendarzowych od dnia rejestracji obywatela w charakterze bezrobotnego.

Zasiłek wyznacza się w wysokości jednej wielkości bazowej obywatelom, którzy umowę zawartą na czas nieokreślony wypowiedzieli na własne życzenie, za porozumieniem stron, albo z którymi umowa została rozwiązana na zasadach przewidzianych p. 4, 5, 7-9 art. 42, p. 5 art. 44 i art. 47 Kodeksu Pracy Republiki Białorusi, jak również zarejestrowanym bezrobotnym w ustanowionym trybie.

Odmowa przyznania zasiłku dla bezrobotnych następuje w przypadku: rozwiązania umowy o pracę, zawartej na czas nieokreślony, na własne żądanie, za porozumieniem stron, lub rozwiązania umowy o pracę na zasadach, przewidzianych p. 4, 5, 7-9 art. 42 p. 5 art. 44 i art. 47 KP jak również zwolnienia (skreślenia) za zakłócenie dyscypliny wojskowej lub szkolnej, utraty źródła dochodu w rezultacie bezprawnych działań; nie przedstawienia deklaracji o dochodach.

Zgodnie z art. 23 Ustawy zasiłek wyznacza się w wysokości 50%, a w przypadku posiadania dzieci w wieku do 14 lat lub dziecka-inwalidy do 18 lat – 75% średniej płacy (dochodu) z ostatniego miejsca pracy, lecz nie mniej niż półtożej wysokości minimalnego zasiłku dla danego bezrobotnego i nie więcej niż trzykrotna wielkość bazowa.

Zasiłek w wysokości średniej płacy z ostatniego miejsca pracy wyznacza się obywatelom ewakuowanym, wysiedlonym, tym, którzy wyjechali z własnej woli z terytorium skażenia radioaktywnego, strefy ewakuacji, strefy wysiedlenia w pierwszej kolejności i strefy wysiedlenia w drugiej kolejności, z wyjątkiem tych, którzy przybyli we wskazane strefy po 1 stycznia 1990 r. i zarejestrowanym w ustanowionym trybie jako bezrobotni w ciągu 12 miesięcy od dnia ewakuacji, wysiedlenia, samodzielnego wyjazdu do nowego miejsca zamieszkania.

Zasiłek wyznacza się w wysokości 60% obywatelom zwolnionym ze służby wojskowej, z organów spraw wewnętrznych, śledczych organów finansowych, Komitetu Kontroli Państwowej Republiki Białorusi, organów i pododdziałów ds. sytuacji nadzwyczajnych w związku z likwidacją zakładu, redukcją liczebności lub etatów pracowniczych, ze względu na stan zdrowia lub z innych poważnych przyczyn bez prawa do emerytury i zarejestrowanym w ustanowionym trybie bezrobotnym, skierowanym na przeszkolenie zawodowe, przekwalifikowanie i podnoszenie kwalifikacji; obywatelom, mającym dzieci w wieku do 14 lat lub dziecko-inwalidę do 18 lat, wyznacza się zasiłek w wysokości 80% wynagrodzenia na ostatniej posadzie na dzień zwolnienia.

Art. 24 Ustawy przewiduje sposób wypłaty zasiłku dla bezrobotnych od dnia rejestracji w organach ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony w charakterze bezrobotnego:

- pierwsze 13 tygodni kalendarzowych w wysokości 70%; kolejne 13 tygodni kalendarzowych 50% średniej płacy (dochodu) z ostatniego miejsca pracy, lecz niemniej niż wielkość jednej stawki bazowej i nie więcej niż dwie stawki bazowe pod warunkiem, że bezrobotny w ciągu 12 miesięcy, poprzedzających rejestrację w charakterze bezrobotnego, miał odpłatną pracę (dochód) co najmniej 12 tygodni kalendarzowych na warunkach pełnego dnia (tygodnia) roboczego lub na warunkach niepełnego dnia (tygodnia) roboczego w przeliczeniu na 12 tygodni kalendarzowych z pełnym dniem (tygodniem) roboczym;
- pierwsze 13 tygodni kalendarzowych w wysokości 100%; kolejne 13 tygodni kalendarzowych 75% wielkości bazowej bezrobotnym, którzy w ciągu 12 miesięcy, poprzedzających rejestrację w charakterze bezrobotnych, mieli odpłatną pracę (dochód) co najmniej 12 kalendarzowych tygodni, jak również bezrobotnym po długotrwałej przerwie w pracy (więcej od 12 miesięcy) przy co najmniej rocznym stażu pracy;
- pierwsze 13 tygodni kalendarzowych w wysokości 85%; kolejne 13 tygodni kalendarzowych 70% wielkości bazowej bezrobotnym po raz pierwszy starającym się o pracę, jak również starającym się o pracę po

długotrwałej przerwie, przy posiadaniu co najmniej rocznym stażu pracy.

Termin wypłaty zasiłku dla bezrobotnych nie może przekraczać 26 tygodni kalendarzowych w ciągu każdego 12-miesięcznego okresu rozliczeniowego od dnia rejestracji w organach ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony.

W przypadku odmowy przyznania zasiłku dla bezrobotnego, zasiłek ten może zostać przyznany pod warunkiem wykonania odpłatnych prac społecznych i odpracowania przy wskazanych pracach co najmniej 22 sumarycznych roboczych dni, na podstawie pisemnego oświadczenia bezrobotnego. Zasiłek w tym wypadku wypłaca się zgodnie z decyzją organów ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony od dnia podjęcia decyzji o przyznaniu zasiłku dla bezrobotnych w następującym trybie: za pierwsze 13 tyg. kalendarzowych w wysokości 100%; za kolejne 13 tyg. kalendarzowych 75% wielkości bazowej.

Przy nie możliwości zatrudnienia bezrobotnych, mających prawo do zasiłku, zgodnie z propozycją organów ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony, w ciągu 52 tygodni kalendarzowych, za ich zgodą, zamiast zasiłku dla bezrobotnych wyznacza się zasiłek przedemerytalny ze względu na wiek, lecz nie wcześniej niż na rok przed osiągnięciem ustawowego wieku.

Wypłata zasiłku dla bezrobotnych jest kontynuowana w okresie wykonywania przez bezrobotnego odpłatnych prac społecznych, jak również pracy czasowej, o której zawczasu powiadomiono organy ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony.

Bezrobotnym, mającym na utrzymaniu dzieci w wieku do 14 lat lub dziecko-inwalidę do 18 lat, rozmiar zapomogi zwiększa się o 10%, a przy posiadaniu trzech i więcej dzieci (dwo i więcej dzieci-inwalidów) wskazanego wieku o 20%.

Zasiłek dla bezrobotnych wypłaca się nie rzadziej niż raz w miesiącu pod warunkiem stawiennictwa bezrobotnego w organach ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony.

Zgodnie z art. 26 Ustawy organy ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony okazują pomoc materialną bezrobotnemu i członkom jego rodziny, biorąc pod uwagę udział bezrobotnego w odpłatnych pracach społecznych, jak również obywatelom w okresie szkolenia zawodowego, przekwalifikowania i podnoszenia kwalifikacji.

W celu otrzymania pomocy materialnej należy zwrócić się z pisemną prośbą do organu ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony w miejscu rejestracji. Do oświadczenia dołącza się informację o dochodach. W danym wypadku odbywa się obliczenie wspólnego dochodu bezrobotnego, obywatela w okresie szkolenia zawodowego, przekwalifikowania i podnoszenia

kwalifikacji i członków ich rodzin. Bierze się pod uwagę następujące rodzaje dochodów: płaca; dochody z działalności gospodarczej; wynagrodzenie z cywilno-prawnych umów (łącznie z dochodami, zgodnie z umowami podwykonawczymi); wynagrodzenia autorskie, wypłacane zgodnie z prawem o prawie autorskim i prawach pokrewnych; emerytury; ubezpieczeniowe wypłaty, zgodnie z obowiązkowym ubezpieczeniem od wypadków w pracy i chorób zawodowych (dopłaty do średniego miesięcznego zarobku ubezpieczonego, tymczasowo przeniesionego w związku z uszkodzeniem zdrowia, w rezultacie wypadku podlegającego odszkodowaniu, do mniej płatnej pracy, do czasu odzyskania zdolności do pracy lub ustalenia jego trwałej utraty, comiesięczne wypłaty odszkodowawcze, wypłacane ubezpieczonemu albo osobom mającym prawo do odbioru takiej wypłaty w przypadku śmierci ubezpieczonego); alimenty, otrzymywane przez członka rodziny; zasiłek dla bezrobotnych; stypendium, w tym obywatelom w okresie szkolenia zawodowego, przekwalifikowania i podnoszenia kwalifikacji; zapomogi (ze wzg. na ciążę i poród, z powodu opieki nad dzieckiem w wieku do 3 lat, nad dziećmi powyżej 3 roku życia, z powodu opieki nad chorym dzieckiem w wieku do 14 lat, z powodu opieki nad dzieckiem w wieku do 3 lat i dzieckiem-inwalidą w wieku do 18 lat, w przypadku choroby matki albo innej osoby, faktycznie sprawującej opiekę nad dzieckiem, z powodu opieki nad dzieckiem-inwalidą w wieku do 18 lat, przy sanatoryjno-uzdrowiskowym leczeniu dziecka-inwalidy w wieku do 18 lat, na dzieci w wieku do 18 lat zakażone wirusem HIV); dochody z akcji i inne dochody z udziału w zarządzaniu własnością zakładu (dywidendy, procenty, wypłaty z zysku udziałowego); dochody ze sprzedaży i dzierżawy nieruchomości (działek gruntowych, domów, mieszkań, domków letniskowych, budynków, garaży), środków transportowych i innych mechanicznych, środków przerobu i przechowania produktów.

Jednym z warunków udzielenia bezrobotnemu i członkom jego rodziny pomocy materialnej, jak również obywatelowi w okresie szkolenia zawodowego, przekwalifikowania i podnoszenia kwalifikacji jest: z datą złożenia oświadczenie o średnim miesięcznym sumarycznym dochodzie na każdego członka rodziny, wyliczone z trzech ostatnich miesięcy, poprzedzających wnioski o pomoc materialną, nie przekraczającym najwyższej wielkości minimum socjalnego, przypadającego średnio na obywatela za dwa ostatnie kwartały, zatwierdzonego przez Rząd Republiki Białorusi.

W razie konieczności organy ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony dodatkowo żądają zaświadczenia o miejscu zamieszkania i składzie rodziny bezrobotnego lub obywatela w okresie szkolenia zawodowego, przekwalifikowania i podnoszenia kwalifikacji.

Decyzję o przyznaniu pomocy materialnej lub o jej odmowie podejmuje organ ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony w terminie miesiąca od dnia wpłynięcia oświadczenia, zaś powiadamia w terminie 3 dni.

Jednym z obowiązkowych warunków świadczenia pomocy materialnej jest udział w płatnych pracach społecznych, jednakże okazywana jest niezależnie od udziału następującym bezrobotnym: dzieciom-sierotom, dzieciom, które zostały bez opieki rodziców, osobom będącym sierotami i wychowywanym bez opieki rodziców; rodzicom wielodzietnych i niepełnych rodzin, jak również wychowującym dziecko-inwalidę; osobom, które nie ukończyły 18 lat; inwalidom; osobom w wieku przedemerytalnym (na dwa lata przed osiągnięciem wieku uprawniającego do emerytury, z powodu wieku na warunkach ogólnych); kobietom w ciąży; wykonującym tymczasowe prace, o których zawczasu powiadomiono organy ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony; weteranom działań wojennych na terytorium innych państw, a mianowicie: wojskowym, w tym zwolnionym do rezerwy; podlegającym obowiązkowi służby wojskowej; poborowym powołanym do służby; osobom szczebla kierowniczego i podstawowego organów spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa państwowego; pracownikom wskazanych organów (łącznie z specjalistami i doradcami Ministerstwa Obrony byłego ZSRR, Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych b. ZSRR i BSRR); skierowanym przez organy państwowej władzy b. ZSRR do Afganistanu lub innych państw i biorących udział w działaniach bojowych, w trakcie wykonywania obowiązków służbowych w tych państwach; wojskowym batalionów samochodowych, skierowanym do Afganistanu do przewozu ładunków w okresie działań bojowych; wojskowym lotnictwa, którzy wykonywali loty bojowe do Afganistanu z terytorium b. ZSRR w okresie prowadzenia działań bojowych.

Prawo pierwszeństwa na odbiór pomocy materialnej mają bezrobotni, obywatele w okresie szkolenia zawodowego, przekwalifikowania i podnoszenia kwalifikacji, mający bezrobotnego małżonka (małżonkę) lub inwalidów, niepełnoletnie dzieci na swoim utrzymaniu.

Ustawodawstwo określa maksymalny zakres okazywanej pomocy materialnej. Nie może ona przekraczać 6 bazowych wielkości w ciągu każdego 12-miesięcznego okresu rozliczeniowego od dnia rejestracji w charakterze bezrobotnego; nie może przekraczać miesięcznie jednej wielkości bazowej, a mającym sumaryczny dochód mniejszy od największej wielkości minimum socjalnego średnio na obywatela, zatwierdzonego przez Rząd Republiki Białorusi za dwa ostatnie kwartały; nie może przekraczać dwóch bazowych wielkości obywatelom w wieku do 29 lat w okresie przechodzenia szkolenia zawodowego, przekwalifikowania i podnoszenia kwalifikacji

poza siedzibą organu ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony, który skierował ich na naukę.

Istnieje kategoria obywateli szczególnie potrzebujących socjalnej ochrony i niezdolnych na równych warunkach konkurować na rynku pracy, a którym państwo zapewnia dodatkowe gwarancje w sferze wsparcia i zatrudnienia. Do takich obywateli odnoszą się: dzieci-sieroty; dzieci, które zostały bez opieki rodziców; osoby będące sierotami i wychowujące się bez opieki rodziców; rodzice wielodzietnych i niepełnych rodzin, jak również wychowujące dziecko-inwalidę; inwalidzi; zwolnieni z miejsc pozbawienia wolności; po raz pierwszy starające się o pracę w wieku do 21 roku; osoby w wieku przedemerytalnym (na dwa lata przed osiągnięciem wieku uprawniającego do emerytury, z powodu wieku na zasadach ogólnych); weterani działań wojennych na terytorium innych państw, a mianowicie: wojskowi, w tym zwolnieni do cywila, podlegający obowiązkowi służby wojskowej, którzy zostali powołani do służby wojskowej; osoby szczebla kierowniczego i podstawowego organów spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa państwowego; pracownicy wskazanych organów (łącznie ze specjalistami i doradcami Ministerstwa Obrony b. ZSRR, Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych b. ZSRR i BSRR); skierowanym przez organy państwowej władzy b. ZSRR do Afganistanu lub innych państw i biorących udział w działaniach bojowych w trakcie wykonywania obowiązków służbowych w tych państwach; wojskowym batalionów samochodowych, skierowanym do Afganistanu do przewozu ładunków w okresie działań bojowych; wojskowym lotnictwa, którzy wykonywali loty bojowe do Afganistanu z terytorium b. ZSRR w okresie prowadzenia działań bojowych; zwolnionych ze służby wojskowej; z organów spraw wewnętrznych, śledczych organów finansowych Komitetu Państwowej Kontroli Republiki Białorusi; organów i pododdziałów ds. sytuacji nadzwyczajnych w związku z zakończeniem terminowej służby; likwidacją zakładu, redukcją liczebności lub etatów pracowników; z powodu stanu zdrowia lub z powodu innych poważnych przyczyn bez prawa do emerytury; ewakuowani i wysiedlani; ci, którzy z własnej inicjatywy wyjechali z terytorium skażenia radioaktywnego (strefy ewakuacji, wyłączenia); strefy wysiedlenia w pierwszej kolejności i strefy wysiedlenia w drugiej kolejności, z wyjątkiem tych, którzy przybyli we wskazane strefy po 1 stycznia 1990 r.; inni obywatele, jeżeli określa to Ustawa i akty Prezydenta Republiki Białorusi.

Wskazanym kategoriom ludności zapewnia się dodatkowe gwarancje drogą opracowania i realizacji celowych państwowych programów wsparcia zatrudnienia ludności, stworzenia dodatkowych miejsc pracy w wyspecjalizowanych zakładach (łącznie z zakładami pracy dla inwalidów), usta-

lenia rezerwy zatrudnienia, zapewnienia doradztwa zawodowego, jak również drogą organizacji nauki wg. specjalnych programów i innych działań.

Zgodnie z decyzją o trybie ustalenia rezerwy dla zatrudnienia obywateli, szczególnie potrzebujących socjalnej ochrony i niezdolnych na równych warunkach konkurować na rynku pracy, zatwierdzoną decyzją Rady Ministrów Republiki Białorusi z 29.11.2006 r. nr 1595 (w red. z 18.02.2008 r.), miejscowe wykonawcze i zarządzające organy corocznie ustalają pracodawcom, niezależnie od formy własności, rezerwę dla zatrudnienia takich obywateli na posiadanych przez nich wolnych etatach (wakatach).

Zgodnie z zatwierdzoną Decyzją Rady Ministrów Republiki Białorusi z 19.12.2006 r. nr 1681 (w red. z 09.07.2011 r.), państwo gwarantuje udostępnienie pierwszego etatu pracowniczego absolwentom szkół państwowych, gwarantujących uzyskanie techniczno-zawodowego średniego specjalistycznego i wyższego wykształcenia w trybie dziennym, ze środków republikańskiego i/lub miejscowego budżetu; osobom ze szczególnymi cechami psychofizycznego rozwoju, które przyswoiły szkolne programy w szkołach ogólnokształcących, jak również wojskowym terminowej służby wojskowej, zwolnionym z Sił Zbrojnych lub innych wojsk i formacji wojskowych Republiki Białorusi.

W przypadku braku możliwości zatrudnienia osób ze szczególnymi cechami psychofizycznego rozwoju i wojskowych, zwolnionych z Sił Zbrojnych, na poczet rezerwy, miejscowe wykonawcze i zarządzające organy, w ciągu dwóch miesięcy od zwrócenia się do nich dodatkowo, ustalają pracodawcom rezerwację dla ich zatrudnienia, a przy niemożliwości udostępnienia wojskowym, zwolnionym z Sił Zbrojnych, pierwszego etatu pracowniczego z rezerwy, zgodnie z zawodem wyuczonym (specjalnością) z braku zapotrzebowania na takich specjalistów, może być im zaproponowana za ich zgodą praca w podobnym, pokrewnym lub innym zawodzie (specjalności) z wzięciem pod uwagę społecznych potrzeb, wykonywanie których wymaga fachowego przygotowania.

Państwo zapewnia zatrudnienie rodzicom, którzy mają obowiązek zwrotu kosztów za utrzymywanie dzieci, znajdujących się na państwowym utrzymaniu, skierowanym zgodnie z decyzją sądu do organów ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony, ustanawiając rezerwę dla przyjęcia ich do pracy. Organy, po otrzymaniu decyzji sądu o zatrudnieniu zobowiązanej osoby, w ciągu trzech dni roboczych wybierają jeden lub kilka zakładów, celem zatrudnienia zobowiązanej osoby w ten sposób, by płaca tej osoby pozwalała zapewnić pełne wykonanie comiesięcznych zobowiązań, dotyczących zwrotu wydatków na utrzymanie dzieci, a rodzicom pozostało co najmniej 30% płacy.

Decyzją o zatrudnieniu rodziców, zobowiązanych zwracać koszta poniesione przez państwo na utrzymywanie dzieci, zatwierdzoną postanowieniem Rady Ministrów Republiki Białorusi z 26.01.2007 r. nr 105 (w red. Z 21.05.2012 r.), ustanowiono, że obwodowe komitety wykonawcze, jak również Miński Miejski Komitet Wykonawczy, wspólnie z Mińskim Obwodowym Komitetem Wykonawczym, na których spoczywa odpowiedzialność za zabezpieczenie zatrudnienia zobowiązanych osób i opłaty ich pracy, w wysokości pozwalającej całkowicie zwracać koszt utrzymania dzieci, określają wykaz zakładów, niezależnie od form ich własności, zatrudniających zobowiązane osoby. Zakłady, włączone do wykazu, zobowiązane są w terminie trzydniowym od dnia zwolnienia miejsca pracy (wakatu) poinformować o tym organy ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony z wskazaniem warunków pracy i rozmiaru płacy na danych wakatach.

W dniu stawiennictwa zobowiązanej osoby do organu ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony i po ustaleniu wolnych miejsc pracy w zakładzie, wydaje się jej skierowanie na zatrudnienie i jednocześnie informuje o obowiązku zgłoszenia się w zakładzie, celem zatrudnienia i przystąpienia do pracy, nie później niż następnego dnia po odebraniu skierowania.

Niedopuszczalna jest odmowa zatrudnienia przez pracodawców zobowiązanych osób, kierowanych przez organy ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony, jak również odmowa wykonywania pracy przez zobowiązane osoby.

Trzeba zaznaczyć, że miejscowe organy wykonawcze i zarządzające, kosztem własnych środków mogą udzielać dodatkowych gwarancji obywatelom, szczególnie potrzebującym socjalnej ochrony i niezdolnym na równych warunkach konkurować na rynku pracy.

Należy także pamiętać, że wszystkie decyzje, bezczynne działania organów państwowej służby zatrudnienia ludności i ich urzędników, obywatele mają prawo zaskarżyć w nadrzędnych organach państwowych oraz w sądzie na zasadach ustalonych przez prawo.

W Republice Białorusi stworzono system organów ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony, które z powodzeniem realizują swoje funkcje. Podstawowym, normatywnym aktem prawnym, skierowanym na rozwiązanie problemów w sferze wsparcia zatrudnienia ludności, jest Ustawa. Ustawa daje podstawowe gwarancje bezrobotnym obywatelom i dodatkowe gwarancje dla kategorii obywateli, szczególnie potrzebujących socjalnej ochrony i nie zdolnych na równych warunkach konkurować na rynku pracy. Zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem, bezrobotnym obywatelom, do momentu znalezienia zatrudnienia, udzielane jest wsparcie materialne. Tak więc rejestracja obywatela w charakterze bezrobotnego w organach ds. pracy, zatrudnienia i socjalnej ochrony uprawnia go do pobierania zasiłku

dla bezrobotnych. W przypadku skierowania bezrobotnego na przygotowanie zawodowe, przekwalifikowanie i podnoszenie kwalifikacji, wyznacza się mu i wypłaca zasiłek. Prócz tego, prawo przewiduje świadczenie materialnej pomocy bezrobotnemu i członkom jego rodziny, jak również obywatelowi w okresie szkolenia zawodowego, przekwalifikowania i podnoszenia kwalifikacji.

Zakończenie

Za pośrednictwem wymienionych normatywnych aktów prawnych realizuje się regulację rynku pracy i zatrudnienia ludności. Podstawowe wskaźniki w tej sferze odzwierciedlają pięcioletnie programy i roczne prognozy społeczno-ekonomicznego rozwoju kraju, zatwierdzane przez prezydenta. Departament ds. zatrudnienia Ministerstwa Pracy i Socjalnej Ochrony Republiki Białorusi nadzoruje wykonanie danych prognozowanych wskaźników, wg takich aspektów, jak sytuacja demograficzna, stan rynku pracy, działalność państwowej służby zatrudnienia, bezrobocie i środki jego regulacji. Te państwowe przedsięwzięcia znalazły odbicie we wszystkich sferach życia społeczno-ekonomicznego i pracowniczego, jak również wpłynęły na procesy rozwoju rynku pracy, poczynając od jego formowania i podziału, a kończąc na problemach efektywności wykorzystania zasobów pracy na różnych poziomach (zakładu, regionu, kraju). W perspektywie skutki tych przedsięwzięć mogą stanowić kierunek dalszych badań.

Literatura

- Dekret Prezydenta Republiki Białorusi z 26 lipca 1999 r., Nr. 29, *O dodatkowych działaniach, w celu doskonalenia stosunków pracy, wzmocnienia dyscypliny wykonawczej i dyscypliny pracy.*
- Kodeks Pracy Republiki Białorusi z 28.06.1999 r, Nr 296-Z (z późn. zm. 30.12.2010 r).
- Konstytucja Republiki Białorusi z 1994 roku* (ze zmianami i uzupełnieniami, przyjętymi na republikańskich referendach 24 listopada 1996 r. i 17 października 2004 r.), 2005, Amalfieja, Mińsk.
- Podgrusza W.W. (2012), *Nowości w prawnej regulacji zatrudnienia ludności. Konsultant Plus: Białoruś*, Wydawnictwo OOO «JurSpektr», Mińsk.
- Szymow, W.N., Aleksandrowicz J.M, Bogdanowicz A.W. (2005), *Narodowa ekonomika Białorusi: Potencjały. Gospodarcze kompleksy. Kierunki rozwoju* [w:] W.N. Szymowa, *Mechanizmy zarządzania*, Białoruski Państwowy Uniwersytet, Mińsk.

Ustawa Republiki Białorusi z 15 czerwca 2006 r., Nr 125-Z, *O zatrudnieniu ludności Republiki Białorusi* – w red. z 26.10.2012 r.

Wasilewicz G.A.(2012), *Naukowo-praktyczny komentarz. Konsultant Plus: Białoruś*, Wydawnictwo OOO «JurSpiektr», Mińsk.